

ELİTAR VƏ KÜTLƏVİ MƏDƏNİYYƏTƏ FƏLSƏFİ VƏ TARİXİ PRİZMADAN BAXIŞ

*Məhsəti CƏFƏROVA,
AMEA-nın dissertantı*

AÇAR SÖZLƏR: *mədəniyyət tarixi, elitar mədəniyyət, kütləvi mədəniyyət, elitarizm, kütləvi cəmiyyət.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *история культуры, элитарная культура, массовая культура, элитаризм, массовое общество.*

KEY WORDS: *history of culture, elit culture, mass culture, elitarism, mass society.*

GİRİŞ

Mədəniyyət insanlar tərəfindən yaradılan ikinci və süni təbiətdir. Mədəniyyət (latınca “culture” – “becərmək”) anlayışı yarandığı ilk dövrlərdə bəsləmək, becərmək, yaxşılaşdırmaq kimi mənaları bildirirdi. Lakin sonralar o, daha geniş anlam kəsb etməyə başladı və insan həyatının müxtəlif sahələrinə şamil edildi. İnsanlar mədəniyyət anlayışı ilə tərbiyə, təhsil, inkişaf, hörmət və s. kimi mənaları da nəzərdə tutdular.

Mədəniyyət termini fəlsəfə, kulturologiya, tarix, etnologiya, dilçilik (etnolinqvistika), psixologiya, politologiya, iqtisadiyyat, pedaqogika, sənətsünaslıq və s. kimi elmlərin əsas araşdırma obyektinə çevrilmişdir. Demək olar ki, insanların müsbət anlamda əldə etdiyi bütün vərdiş və bacarıqlar mədəniyyət adı altında toplanmışdır. İnsanın yaradıcı fəaliyyətini özündə təcəssüm etdirən mədəniyyətin müxtəlif forma və üsulları bir-birindən fərqlənir. Belə ki, yaradıcı insanların xarakterindən, biliyindən, bacarıq və vərdişlərindən asılı olaraq mədəniyyət də müxtəlif formalarda təzahür edir. O, həm insanın özünüifadəsində mühüm rol oynayır, həm də insan fəaliyyətinin davamlı formalarının məcmusunu özündə ehtiva edir.

Mədəniyyətin əsas mahiyyəti

Formalarından, yerinə yetirdiyi müxtəlif aspektli funksiyalardan asılı olmayaraq, mədəniyyətin əsas mahiyyəti və məğzini insanların maarifləndirilməsi, savadlandırılması, onların etik və estetik cəhətdən tərbiyələndirilməsi kimi mühüm nüanslar təşkil edir. Bu baxımdan həm maddi, həm də mənəvi mədəniyyət insanın hərtərəfli kamilləşməsinə xidmət göstərir. “Geniş mənada mədəniyyət, yəni onun hər iki təzahür forması – maddi və mənəvi mədəniyyət məkan və zaman çərçivəsində insanları birləşdirərək dünyanın təkmilləşdirilməsinə doğru yönəldilir. Bu mənada mədəniyyətin ən vacib vəzifəsi insanları vahid bəşəriyyət timsalında birləşdirərək konkret ictimai funksiyaların reallaşdırılmasını təmin etməkdir. Tarixi inkişaf prosesində mədəniyyətin bir sıra funksiyaları formalaşmışdır: ətraf aləmə uyğunlaşma, dərkətmə, informativ, kommunikativ, reqluyativ, insan qruplarının inteqrasiyası, sosiallaşma funksiyası” [1, s. 17].

Mühüm bir nüans ondan ibarətdir ki, mədəniyyət sadəcə insanın təbiətə düşünülmüş

şəkildə yaradıcı müdaxiləsi, təbiətin insan tərəfindən dəyişdirilməsi ilə kifayətlənən bir anlayış deyil. O, daha geniş çərçivədə insanın əxlaqi, sosial yönümlü tərbiyələndirilməsi, həmçinin intellekt, istedad və qabiliyyətlərinin inkişaf etdirilməsi deməkdir.

Yaradıcı kütlənin sosial təbəqəsindən asılı olaraq, mədəniyyətin müxtəlif formaları mövcuddur. Bu nöqtəyi-nəzərdən mədəniyyətdə iki forma bir-birindən fərqlənir: elitar və kütləvi mədəniyyət. Elitar mədəniyyət dedikdə, cəmiyyətin seçilmiş təbəqəsi tərəfindən yaradılan mədəniyyət nəzərdə tutulur. Ümumiyyətlə, elitar mədəniyyət yüksək təbəqə tərəfindən yaradılır və yaxud aristokrat təbəqənin sifərişi nəticəsində ortaya çıxır. Kütləvi mədəniyyətdən öz peşəkarlığı, yüksək mənəvi dəyərlərə malik olması ilə fərqlənən elitar mədəniyyət nümunələri adətən yüksək təhsil səviyyəsinə malik insanlar tərəfindən meydana gətirilir.

Müxtəlif yönümlü mərasimlər təşkil etmək insanların mənəvi ehtiyacından doğmuşdur. Mədəniyyət yönümlü mərasimlər yalnız mühüm hadisələr münasibətilə deyil, kiçik gündəlik hadisələr üçün də təşkil edilirdi. Kütləvi halda keçirilən bu mərasimlər zamanı müxtəlif xarakterə malik mədəniyyət nümunələri meydana gəlirdi ki, sonralar onlar kütləvi mədəniyyətin əsasını təşkil etməyə başladı.

Elitar və kütləvi mədəniyyətlər arasında fərqlər

Elitar və kütləvi mədəniyyətin xarakterik xüsusiyyətlərinin analiz edilməsi tarixi qədim dövrlərə gedib çıxır. 2500 il bundan əvvəl Qədim Yunanıstanda hər iki mədəniyyət forması haqqında ilkin fikirlər irəli sürülmüşdür. Bu fikirlər ibtidai formada irəli sürülsə də, sonrakı dövrlərdə yeni ideyaların ortaya çıxmasına imkan vermişdir. Xüsusilə, XX əsrdə Qərb filosoflarının, kulturoloqlarının elitar və kütləvi mədəniyyət haqqında irəli sürdükleri nəzəriyyələr öz orijinallığı ilə seçilirdi. “Mədəni dəyərlərin istehsalı və istehlakının xüsusiyyətləri kulturoloqlar tərəfindən mədəniyyətin iki sosial formasının mövcudluğunu ortaya qoymağa imkan verdi: elitar mədəniyyət və kütləvi mədəniyyət. Bir çox kulturoloq, filosof mədəniyyətin bu iki sosial formasının çözümlü və cəmiyyətin inkişafında rolunu müəyyən etməyə çalışmışlar. Bu baxımdan Xose Orteqa-i-Qasset, M.Maklün, E.Moren, D.Düi, E.Fromm, R.Mixels, Q.Moska, B.Astafyev kimi tanınmış alimlərin tədqiqatları maraqlı və elmidir. Elitar və kütləvi mədəniyyətin izahını e.ə. V əsrdə mövcud olmuş Kirenaik məktəbinin yaratdığı etik təlim-gedonizm və onun böyük nümayəndəsi Aristipdə, sonrakı dövrdə A.Şopenhauer, F.Nitsşe, Z.Freyd kimi filosof və psixoloqların əsərlərində axtarmaq olar” [2].

Kütləvi və elitar mədəniyyətlər arasında müəyyən fərqlərlə yanaşı, qarşılıqlı əlaqə də mövcuddur. Qeyd edək ki, bəzi mədəniyyət nümunələri həm elitar, həm də kütləvi mədəniyyət üçün nəzərdə tutulmuşdur. Xüsusilə də bir çox filmlərin təhlili zamanı bunun şahidi oluruq. Bu qəbildən olan mədəniyyət əsərləri həm kütləvi auditoriya, həm də dar çərçivədə peşəkarlar üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Müasir dövrdə həm obyektiv, həm də subyektiv proses kimi qabarıq şəkildə, həyatın bütün sahələrində özünü büruzə verən qloballaşma ilə əlaqədar kütləvi xarakterə malik olan milli mədəniyyət nümunələri digər mədəniyyətlər tərəfindən assimilyasiyaya məruz qalır. Nəticədə də milli xarakterə malik olan kütləvi mədəniyyət nümunələri özünəməxsusluğunu və orijinallığını itirir. Kütləvi mədəniyyətin bir hissəsi olan adət-ənənələrin, milli mədəniyyətin

qloballaşma fenomeninə məruz qalması onun unudulması kimi problemləri ortaya çıxarır. Digər tərəfdən, qloballaşma prosesi xalqımızın elitar və aristokrat təbəqəsinin yaratdığı milli xarakterli mədəniyyət nümunələrindən də yan keçmir.

Elitar və kütləvi mədəniyyətin bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqə yaratmasında müasir innovasiyaların böyük rolu vardır. “Mədəni innovasiyalar bədii üslub, fəlsəfi və dini nəzəriyyə, həyat tərzi kimi mədəni nümunələri əhatə dairəsinə alır, dəyişməsinə və yeniləri ilə əvəzlənməsinə səbəb olur. Mədəni innovasiya səmərəli mədəni mübadilənin, elitar və kütləvi mədəniyyətlərin qarşılıqlı əlaqəsinin yeni, tarixi-ictimai dövrə uyğun məhsulu kimi çıxış edir. İctimai sistemlər arasında informasiya mübadiləsi və qarşılıqlı təsir ictimai-mədəni dəyişiklikləri şərtləndirir. Bu halda müxtəlif mədəni sahələr və mədəni layların dialoqu gedişində informasiya bolluğu və ya əksinə, informasiya qıtlığı mədəni innovasiyanın meydana gəlməsi üçün mənbə rolunu oynayır” [3, s. 412].

Ümumiyyətlə, kütləvi mədəniyyət insanın ilk mədəni dəyərlərinin yarandığı andan formalaşmağa başlamışdır. Buna misal olaraq, müqəddəs kitabların kütləvi auditoriya üçün nəzərdə tutulmuş formalarını göstərmək olar. Elitar təbəqədən fərqli olaraq, kütləvi mədəniyyət üçün bu qəbildən dini ədəbiyyat sadələşdirilmiş variantlarda təqdim olunurdu. Avropada kitab çapının meydana gəlməsi ilə kütləvi mədəniyyət nümunələrinin sayı böyük tiraj hesabına çoxalmış, dini ədəbiyyatla yanaşı, macərə və detektiv romanların geniş yayılması ilə oxucu auditoriyası da genişləndirilmişdir. Kütləvi mədəniyyətin müasir interpretasiyası ilk dəfə XIX-XX əsrin astanasında ABŞ-da özünü büruzə vermişdir.

Bəzi tədqiqatçılara görə, kütləvi mədəniyyətlə elitar mədəniyyət arasındakı fərqləri müəyyən etmək çətinidir. Ona görə də bu mədəniyyətlər arasındakı fərq çox vaxt birmənalı qarşılansınır. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrdə elitar və kütləvi mədəniyyətin kütləsi əhəmiyyətli dərəcədə dəyişib. Bu baxımdan, kütləvi mədəniyyətin yaradıcıları da savadlanmış və məlumatlandırılmışdır. Bununla yanaşı, qeyd etmək lazımdır ki, elitar mədəniyyət nümunələri cəmiyyətin imtiyazlı qrupları üçün nəzərdə tutulmuş mədəniyyət formasıdır. Elitar mədəniyyət kütləvi mədəniyyətdən sadəcə bilik cəhətdən deyil, digər bir sıra mühüm aspektlərdən də fərqlənir. Belə ki, elitar mədəniyyət nümunələri prinsipiallığı, mənəvi zənginliyi, aristokratlığı, özünü tamamlaması və yüksək estetik dəyərə malik olması ilə səciyyələnir.

Mədəni elitanın estetik zərurəti

Elitar mədəniyyət əksər hallarda kütləvi mədəniyyətə qarşı şüurlu şəkildə müqavimət göstərir. Elitar mədəniyyət innovasiyaya dəyər vermək baxımından da kütləvi mədəniyyətdən fərqli məzmun kəsb edir və mütərəqqi sosial hadisə kimi abstrakt xarakter daşıyır. Hakimiyyətin elitar təbəqəyə mənsub olmasına baxmayaraq, elitar təbəqə və onun yaratdığı mədəniyyət nümunələri kütləvi mədəniyyətə nisbətən azlıq təşkil edir. Təşkilatçılıq missiyasını mükəmməl yerinə yetirməsi ilə fərqlənən elitar təbəqə demək olar ki, bütün cəmiyyətlər üçün xarakterikdir və bu nöqteyi-nəzərdən elitar mədəniyyət mədəni elitanın estetik zərurəti kimi ortaya çıxır. “Elitar mədəniyyət – ruhi aristokratlıqla xarakterizə edilən ziyalı və digər imtiyazlı qrupların seçilmiş nümayəndələrinin mədəniyyətidir. Mədəni elita:

- ruhi dəyərlər, yüksək etik, estetik, intellektual və dini mədəniyyət normaları ilə birləşən

ziyalı nümayəndələridir.

- ruhi mədəniyyətin seçilmiş, imtiyazlı yaradıcıları və ekspertləri, sosial-mədəni tərəqqinin başlıca hərəkətverici qüvvəsi missiyasını yerinə yetirən, xüsusi elmi biliklərə sahib olanlardır.

- mədəniyyətin böhran vəziyyətinin aradan qaldırılmasına daxilən motivasiya edilmiş və ictimai tərəqqiyə səbəb olan, öz dövrünü qabaqlayan modernistlərdir.

- çox zaman cəmiyyətin sosial və siyasi tələbləri çərçivəsindən çıxan, xüsusi özünütənzimləmə mexanizmlərini və həyat fəaliyyətinin dəyər-məna meyarlarını yaradan, yeni ənənələrin təşəbbüsçüləri və “böyük üslub” paradigmalarının yaradıcılarıdır” [4, s. 236].

Çoxmədəniyyətliliyin ən geniş yayıldığı cəmiyyətlərdə milli mədəniyyətlər, adət-ənənələr, milli folklor nümunələri müxtəlifliyi və rəngarəngliyi ilə göz qamaşdırır. Bu baxımdan da çoxmədəniyyətli, yəni multikultural cəmiyyətlərdə adət-ənənələrə əsaslanan milli məzmunlu kütləvi mədəniyyətin öz varlığını qoruması üçün daha münbit şərait vardır. Multikultural cəmiyyətlərdə milli mədəniyyətin həm elitar, həm də kütləvi forması öz mədəni dəyərlərini olduğu kimi qoruyub saxlayır və adət-ənənələr, milli dəyərlər, etnik mədəni xüsusiyyətlər assimilyasiya prosesinə məruz qalmır. Sevindirici haldır ki, ölkəmizdə də multikultural ənənələr hökm sürməkdədir və bu ənənələrin tarixi olduqca qədim dövrlərə istinad edir. Bu baxımdan ölkəmizdə yaşayan etnik birliklərin həm elitar mədəniyyət, həm də kütləvi mədəniyyət nümunələri öz varlığını qoruyub saxlamaqdadır.

Kütləvi mədəniyyətin xarakterik xüsusiyyətləri

Kütləvi mədəniyyətin xarakterik xüsusiyyətləri XX əsrdə bir sıra fəlsəfi əsərlərdə geniş şəkildə təhlil olunmuşdur. Xüsusilə də ispan filosofu və sosioloqu Xose Orteqa-i-Qasset və amerikalı sosioloq Daniel Bell bu mövzuya geniş müstəvidə toxunmuşlar. Nəticədə, kütlənin (camaat) və onun yaratdığı mədəniyyət nümunələrinin xarakteri təhlil edilmiş, kütləvi mədəniyyətin subyekt məsələləri müzakirəyə çıxarılmışdır. Ümumiyyətlə, kütləvi mədəniyyətin əsas xüsusiyyətləri içərisində onun idraka deyil, instinktlərə bağlı olması diqqəti çəkir. Bu nöqtəyi-nəzərdən kütləvi mədəniyyət öz estetik və mənəvi səviyyəsinə görə elitar mədəniyyətdən aşağı pillədə dayanır, çünki kütləvi mədəniyyətdə barbarlıq elementləri də ehtiva oluna bilər.

Müasir dövrdə kütləvi mədəniyyət nümunələrinin geniş yayılmasına əsas səbəb kimi açıq bazar iqtisadiyyatının və kommunişasiyalaşdırılma prosesinin mədəniyyət sahəsində də vüsət tapması göstərilir. Son dövrlərdə kütləvi kommunikasiya vasitələri istehsalının və istehlakının inkişaf etməsi də kütləvi mədəniyyət sahəsinin genişlənməsinə xidmət edir. Təkcə kütləvi kommunikasiya vasitələri kütləvi mədəniyyətin inkişafında mühüm rol oynamır, həmçinin böyük salonların, stadionların meydana gəlməsi sayəsində də kütləvi mədəniyyətin auditoriyasında artım müşahidə olunur.

Hazırda Yer üzərində vahid mədəni məkanın meydana gəlməsi sayəsində televiziya kanalları vasitəsilə milyonlarla tamaşaçı kütləvi mədəniyyətin auditoriyasına çevrilir. Bununla yanaşı, kino ekranları vasitəsilə də kütləvi mədəniyyət öz çərçivəsini genişləndirməkdədir. Kütləvi mədəniyyətin geniş arenada fəaliyyət göstərməsi isə onun ictimai şüura təsiri ilə birbaşa əlaqədardır. “Kütləvi mədəniyyətin cəmiyyətdə oynadığı rolu dəyərləndirdikdə onun insan

şüuruna təsiri və formalaşmasındakı roluna da nəzər yetirmək lazımdır. Kütləvi mədəniyyət insan şüurunu mifləşdirir, cəmiyyətdə və təbiətdə baş verən prosesləri mistikləşdirir. Son dövəndə kütləvi mədəniyyətin doğurduğu miflər, həmçinin baş verən təbii qanunauyğunluqlarda nəsə bir fəvqəlqüvvə axtarışı bilavasitə sənaye adamının stresini aradan qaldırmaq, onu gərginlikdən xilas etmək məqsədi daşıyır. Bütün bunlar nəticə etibarilə insanların asanlıqla kütləvi mədəniyyətin təsirinə düşməsinə gətirib çıxarır. Burada emosiyaların və şüuraltı duyğuların istismarı təzahür olunur. Təsir nəticəsində insanda tənhalıq, müqəssirlik, düşmənçilik, qorxu, özünüqoruma hissləri yaranır və onun psixologiyasında başlıca yer tutur, həyat tərzinin başlıca hərəkətverici qüvvəsi olur” [5].

Bütün mədəniyyət məhsullarının kütləvi şəkildə yayılması vəsiləsilə resipiyent formasında çıxış edən oxucu, tamaşaçı, dinləyici də bu və ya başqa qaydada kütləvi mədəniyyətin istehlakçısına çevrilir. Müasir dövrdə danılmaz faktır ki, kütləvi mədəniyyət istehlakçı şüurunun əsas forması qismində çıxış edir, bu məsələ də öz növbəsində passiv xüsusiyyətə malik olan kütləvi mədəni dəyərlərin formalaşmasına gətirib çıxarır. Kütləvi mədəniyyət bəsitliyi və sadəliyi ucbatından insanların böyük əksəriyyətini manipulyasiya edərək onları çox asanlıqla öz təsir dairəsinə alır.

Elitar və kütləvi mədəniyyətin vahid mədəni məkanı

Elitar və kütləvi mədəniyyət barəsində danışarkən, qeyd etmək lazımdır ki, bu mədəniyyət tipləri arasında müəyyən fərqlərə baxmayaraq, əslində, onlar uzun müddət vahid mədəni məkanda mövcud olmuşlar. Belə ki, bir çox hallarda elitar mədəniyyət öz təbiətinə görə kütləvi xarakter daşımaq iqtidarına malikdir. Elitar dairələr tərəfindən əmələ gələn mədəniyyət nümunələrinə başqa prizmadan yanaşdıqda bu mədəniyyət nümunələri özünü kütləvi mədəniyyətin bir hissəsi kimi bürüzə verir.

Kütləvi və elitar mədəniyyətin fərqli xüsusiyyətlərini təhlil edərək onların mədəni sərvətlərin istehsalı və istehlakı zamanı hansı üsullara üstünlük verməsinə diqqət yetirmək lazımdır. Gündəlik tirajın böyük həcmdə olması ilə xarakterizə olunan kütləvi mədəniyyət nümunələri ölkə və yaşadığı yerdən asılı olmayaraq geniş kütlə üçün nəzərdə tutulmuşdur. Əhalinin geniş təbəqəsi arasında populyarlıq qazanan kütləvi mədəniyyət nümunələri bəsit məzmunə malikdir, əyləncə xarakteri kəsb etməsi nöqtəyi-nəzərdən də bu mədəniyyət formasında dərin mənəvi axtarıqlar mövcud deyildir.

Kütləvi mədəniyyət anlayışını düzgün anlamaq üçün ilk növbədə “kütləvi cəmiyyət”in nə olduğunu bilməliyik. Elitizm (“elita” fransızca “ən yaxşı, seçilmiş” deməkdir) nəzəriyyəsinə görə, bəşər tarixində əzəldən iki təbəqə mövcud olmuşdur: elitar və kütləvi cəmiyyət. “Kütləvi cəmiyyət” tənqidçilərini birləşdirən ümumi cəhət ondan ibarətdir ki, cəmiyyətdə elita ilə kütlə arasındakı normal, qarşılıqlı əlaqələrin pozulması bu iki təbəqə arasındakı fərqi ən başlıcasıdır. “Kütləvi cəmiyyət” konsepsiyaları əsasında formalaşan doktrinanın yaranmasına əsas səbəb xalq kütlələrinin tarixdəki rolunun əhəmiyyətini ifadə edən ideyaların səslənməsi və sosial tendensiya xarakteri kəsb etməyə başlaması idi. Xalq kütlələrinin tarixin inkişaf prosesinə birbaşa təsiri haqqındakı tendensiyaları K.Marks və F.Engels işləyərək ictimai inkişaf prosesinin gedşində xalq kütlələrinin artan rolu qanununu əsaslandırmışlar. Marksist

nəzəriyyənin bu konsepsiyasına görə, aktiv sosial fəallığa cəlb olunan kütlələrin artan miqyası ictimai dəyişikliklərə əhəmiyyətli təsir göstərir” [1, s. 66-67].

Kütləvi mədəniyyət nümunələri həm milli, həm də beynəlmiləl formada təzahür edə bilər. Kütləvi mədəniyyətin ən parlaq nümunəsi sayılan estrada musiqisi sadə camaat üçün daha aydın və daha anlaşılıqdır, bu səbəbdən də estrada musiqisi əhalinin bütün yaş təbəqələri arasında geniş yayılmışdır. Çünki kütləvi məzmun kəsb edən mədəniyyət nümunələrinin istehsalçısı və istehlakçısı qismində çıxış etmək üçün təhsil səviyyəsi heç bir mühüm faktor rolunu oynamır. Kütləvi mədəniyyətdən fərqli olaraq, elitar mədəniyyət nümunələri mürəkkəbliyi, ali mənəvi dəyərlərə malik olması ilə və yüksək intellektuallığı ilə seçilir və təbii ki, bu mədəniyyətin həm istehsalçısı, həm də istehlakçısı olmaq da yüksək intellekt tələb edir.

Kütləvi mədəniyyət özündə antiavanqardizm və antimodernizm kimi xarakterləri ehtiva etmişdir. Məsələn bu prizmadan yanaşdığımız təqdirdə modernizm və avanqardizmin kütləvi mədəniyyət üçün mürəkkəb və dolaşqı olması faktı ortaya çıxır, bu cərəyanlara məxsus texnika kütləvi mədəniyyətin istehsalçıları tərəfindən sadələşdirilməyə məruz qalır. Məlumdur ki, kütləvi mədəniyyət inkişaf etmiş demokratik cəmiyyətdə daha çox inkişaf edir, buna bariz nümunə kimi Amerikada Hollivud tərəfindən yaradılan kütləvi mədəniyyəti göstərə bilərik. Amma bunun əksinə, totalitar cəmiyyətlərdə demək olar ki, kütləvi və elitar mədəniyyətin bir-birindən ayrılması halları yoxdur. “Kulturoloqların fikrincə, elitar və kütləvi mədəniyyətlərin uyğunlaşma və ya birləşməsində qeyri-adi bir şey yoxdur. Sadəcə olaraq, elitar mədəniyyət kütləvi mədəniyyətin törəməsi kimi zəruri formada meydana çıxır. Kütləvi mədəniyyətin ekspansiyası cəmiyyətdə bir submədəniyyətin digəri ilə əvəz olunmasına şərait yaradır ki, bu da elitar avanqard mədəniyyət səviyyəsində özünü təzahür etdirir. Deməli, əslində, elitar və kütləvi mədəniyyətlər vahid bir mədəniyyətin ayrı-ayrı formaları kimi təşəkkül tapır. 60-cı illərin sonunda “kütlə tərəfindən dərk edilməyən” azlığın mədəniyyəti məxfi şəkildə “avanqard mədəniyyət” adı altında kütləvi mədəniyyətin amansız düşməni kimi özünü göstərməyə başlayır. Sonralar müşahidə olunmağa başlayır ki, bu mədəniyyət elitarlığın bir təbəqəsini təşkil edir. Bu, elitar avanqardizm adlandırılır” [1, s. 73].

Beləliklə, kütləvi mədəniyyət müasir inkişaf etmiş cəmiyyətin sosial-mədəni həyatın ayrılmaz ünsürlərindən biri kimi təzahür etmişdir. Demək olmaz ki, kütləvi mədəniyyət bu mədəni nümunələrin istehsalçısı qismində çıxış edən tərəfi məsuliyyətdən azad edir. Kütləvi mədəniyyətin istehsalçılarının səriştə və yaradıcılıq qabiliyyətinin aşağı olması baxımından onlar bir çox hallarda elitar mədəniyyətin yamsılaması qismində çıxış edirlər. Bilik və yaradıcılıq fəaliyyətinin məhdud sahədə olmasına nəzərən isə kütləvi informasiya vasitələrinə böyük önəm vermək kütləvi mədəniyyətin istehsalçılarının əsas xarakterik xüsusiyyətlərdən biridir.

ƏDƏBİYYAT

1. Mədəniyyət tarixi və nəzəriyyəsi. Ali məktəblər üçün dərslik. M.J.Manafova, N.T.Əfəndiyeva və S.A.Şahhüseynovanın ümumi redaktəsi ilə. Bakı: Sabah nəşriyyatı, 2008.
2. Əlibəyli Elçin. Elitar və kütləvi mədəniyyət / <http://elchinalibeyli.blogspot.com/2013/05/elitar-v-kutlvi-mdniyyt.html>
3. Rzaquliyev Pərviz. Mədəniyyətdə ənənə və innovasiya münasibətləri. “Qloballaşma şəraitində kulturoloji innovasiyalar və sosial-mədəni inkişaf” mövzusunda beynəlxalq konfrans. Bakı: Təknur, 2012.
4. Məmmədov F.T. İdarəetmə mədəniyyəti. Xarici ölkələrin təcrübəsi. Bakı: “Apostrof” Çap Evi, 2013.
5. Əlibəyli Elçin. Pulun bioloji motivi və ya çağdaş kütləvi mədəniyyətə bir baxış / <http://elchinalibeyli.blogspot.com/2016/07/pulun-bioloji-motivi-v-ya-cagdas-kutlvi.html>

Мехсети Джафарова
**К ВОПРОСУ ЭЛИТАРНОЙ И МАССОВОЙ
 КУЛЬТУРЫ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ФИЛОСОФИИ И
 ИСТОРИИ**

РЕЗЮМЕ

В деятельности творческих людей существуют определенные формы и методы. Этим людям характеризуют определенные формы культуры, которые не зависят от их характеристик, знаний, умений и привычек. С этой точки зрения материальная и духовная культура служат всестороннему развитию человека. В зависимости от социального слоя творческого сообщества существует тесная взаимосвязь между элитарной и массовой культурой. Современные инновации играют большую роль в создании таких связей. В то же время дифференциация информации в диалоге разных сфер культуры делает необходимым появление инноваций. Таким образом, несмотря на существование некоторых различий между элитарной и массовой культурами, на самом деле они в течение длительного времени существовали в одном культурном пространстве.

Mahsati Jafarova
**PHILOSOPHICAL AND HISTORICAL VIEWPOINT
 ON THE ELIT AND MASS CULTURE**

SUMMARY

There are various forms and methods that embody the activity of creative people. Culture is manifested in different ways depending on characters, knowledge, skills and habits of such people.

From this point of view both material culture and spiritual culture serve to the comprehensive human development. Depending on the social group of the creative community, there is a close interrelation between the elite and mass culture. Modern innovations have a great role in creating such relationships. At this time, information diversity requires the creation of innovation in the process of dialogue of different cultural spheres.

Thus, despite the existence of some differences between the types of elite and mass culture, they actually existed in a single cultural space for a long time